

**ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ
НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Стаття присвячена висвітленню принципів формування толерантності та міжкультурної комунікації на уроках вивчення іноземних мов.

Актуальність виховання толерантності учнів особливо визначається в сучасний період у зв'язку з утратою людьми моральних принципів у власному житті, що відбивається на зростаючій агресивності, інфантильності та бездуховності частини молодого покоління. Нестача моральних цінностей та нехтування етичними нормами стають звичним явищем. В умовах кризи морального виховання, яку переживає сучасне суспільство, для гідної освіти, яка передбачає міжкультурну комунікацію, особливою потребою стає формування толерантності та високоморальних принципів на уроках іноземної мови. Сучасний процес навчання, побудований на комунікативній основі з орієнтацією на особистість учня повинен формувати в нього гуманістичне сприйняття світу. Це сприйняття повинно базуватися на загальнолюдських цінностях та новому мисленні. Гуманізація освіти сприяє інтелектуальному, моральному, естетичному розвитку особистості, її адекватному сприйняттю інших людей, бо при створенні ситуацій мовленнєвого спілкування на уроках іноземної мови відбувається поєднання навчального предмета з думками, почуттями, переживаннями, досвідом та життям учнів. Таким чином, розвиток особистості спрямовано на розвиток мислення та емоцій.

Вивчення іноземної мови надає педагогу велику кількість засобів, за допомогою яких він має можливість розвивати не тільки освічену людину, але й виховувати особистість, яка буде володіти високою системою загальнолюдських якостей, новим мисленням та реалістичним поглядом на сучасний світ. Отже, основною метою стає розвиток індивідуальної особистості учня, який здатен брати участь у міжкультурній комунікації на іноземній мові та самостійно вдосконалювати іншомовну мовленнєву діяльність.

Вивчення іноземної мови неможливе без вивчення іноземної культури. Вивчаючи нову мову одиницю учні відкривають для себе той аспект культури, ту соціальну одиницю, які лежать за нею. За допомогою іноземної мови вчителі можуть сконструювати культуру народу, який розмовляє цією мовою – мова

* © **Рокоман Є.О.**

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

розглядається як складник культури, головний засіб її освоєння. Спільними ознаками мови й культури є:

- 1) фіксація ними особливостей світогляду групи, до якого вони належать;
- 2) наявність колективних та індивідуальних форм існування;
- 3) нормативність їх знакових систем;
- 4) взаємна підключеність і детермінованість;
- 5) еволюційність [4, с. 146].

Треба завжди пам'ятати, один і той самий предмет чи явище, поняття або частина реальності має в різних мовах дуже відмінні форми мовного вираження. Слова різних мов можуть значно відрізнятися за семантичною ємністю, покривати різні частини реальності, котрі відрізняються за розмірами в різних мовах залежно від понятійного матеріалу, який створюється в результаті відображення у свідомості людини світу, який його оточує. Способи та форми відображення світу, а також формування понять, зумовлені специфікою соціокультурних і природних особливостей життя певного мовного колективу. При вивченні іноземної мови учні повинні відчувати відмінності та розходження в значенні слів і висловів, що проявляються в недостатності чи надлишку форм вираження одного й того самого поняття порівняно з рідною мовою і таким чином поступово набуває міжкультурної компетенції.

Процес вивчення іноземної мови та культури повинні базуватися на концепції діалогу культур. Психологія стверджує, що присутність у свідомості кожного учасника спілкування особистого багажу, а саме своєї культури (індивідуальної картини світу), і так чи інакше протипоставленого йому іншого світу (чужинного образу свідомості) створює діалогічність особистості. Саме ця діалогічність особистості сприяє діалогу культур.

Вважається, що у формуванні міжкультурної компетенції повинно бути постійне моделювання міжкультурного діалогу. Як у будь-якому діалозі, тут важливим фактором є психологічна установка на взаємність, взаєморозуміння та готовність іти на поступки. Діалог спрямований на зближення і взаємне збагачення комунікантів. Діалог культур передбачає визнання рівноправності, визнання комунікантами права на існування іншої системи світогляду, її рівноправність із власною. Він спрямований на розширення духовного та культурного світогляду, засвоєння загальнолюдських цінностей, розвитку образного мислення, набути емоційного досвіду [3, с. 100].

Міжкультурний діалог має за мету формування та вдосконалення міжкультурної комунікації, що означає здатність особи-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

стості вступати в діалог із представниками інших культур, сприймати співрозмовника, виразити себе й досягти взаєморозуміння, уникати відчуження й конфлікту. Таким чином, навчання іноземної мови має бути спрямоване на формування ціннісної орієнтації індивідууму на рівноправний діалог мов і культур. Культурна особа має бути толерантною до проявів чужої культури.

Згідно із трактуванням М.М.Бахтіна, культура є там, де є дві, як мінімум, культури. Культура як предмет навчання в процесі оволодіння іноземною мовою не одномірна. Вона існує в трьох вимірах – минулому, теперішньому та майбутньому, які одночасно реалізуються в процесі міжкультурної комунікації. Саме крізь культуру учні пізнають світ людей та філософські принципи. У контексті міжкультурного компоненту навчання культура визначається як поєднання знань та досвіду, яке дозволяє учням бути адекватними учасниками міжкультурної комунікації [1, с. 18].

Процес вивчення мови йде від елементарного – мовних структур – до глобального – пізнання та розуміння культури. Завдання викладача – навчити учнів адекватно спілкуватися із представниками інших культур. Для цього при вивченні іноземної мови треба чітко відокремлювати мовні одиниці, у яких проявляється своєрідна національна культура, і які неможливо зрозуміти так, як її розуміють носії даної мови. Це може відчуватись у всіх випадках спілкування із представниками іншої культури, при читанні преси, публіцистики, художньої літератури тощо. Такими лексичними одиницями Г.Д. Томахін називає:

- 1) назви реалій – визначення явищ, які характерні для однієї культури та відсутні в іншій;
- 2) топоніми – географічні назви;
- 3) антропоніми – імена людей (у першу чергу, це імена історичних та державних діячів);
- 4) етнографічні реалії – їжа, одяг, свята, транспорт, гроші;
- 5) реалії освітньої системи;
- 6) культурні реалії: театр, кіно, література, музика, мистецтво [6, с. 23].

Також для формування міжкультурної компетенції дуже цікавими є фразеологізми, у яких відображаються національні особливості культури, традицій, стилю життя, історії народу – носія мови. Прислів'я містять у собі мудрість народу, розкривають відношення до оточуючих реалій світу. Таким чином, автентичним текстовим матеріалом відводиться особлива роль при вивченні іноземної мови в контексті міжкультурного комунікації. Саме ці матеріали повністю відображають картину

світу носіїв мови, яка вивчається. До таких текстів належать газетні статті, брошури, листи, реклама, програми новин радіо та телебачення, об'яви та інше.

Для ефективного читання іноземною мовою необхідно сформувати базові технології роботи з текстом, які містять вміння: ігнорувати невідоме, якщо це не заважає виконанню поставленого завдання; прогнозувати та відокремлювати необхідну інформацію; читати за ключовими словами; працювати зі словником; використовувати посилання та коментарі; інтерпретувати та трансформувати текст [2, с. 17]. При відборі навчальних текстів необхідно дотримуватися низки вимог щодо їх тематики та проблематики:

- 1) спрямованість на формування необхідних мовних та мовленнєвих навичок та вмінь;
- 2) відповідність віку, інтересам, можливостям, рівню інформаційно-аналітичних та когнітивних умінь учнів;
- 3) сприяння їх адекватній соціалізації в умовах міжкультурного спілкування.

Найнеобхіднішим для формування міжкультурної компетенції є тренувальні вправи комунікативного та дослідницького характеру. Такими вправами можуть бути:

- 1) опрацювання мовних одиниць та граматичних структур у діалогових ситуаціях (наприклад, комунікація в аеропорту, ресторані, магазині тощо);
- 2) листування електронною поштою, спілкування в чаті, форумі, або навіть по скайпу;
- 3) розв'язання лінгвістичних та лінгвокраїнознавчих завдань (гіпотетична відповідь на дане запитання носія мови, та його можлива реакція);
- 4) дослідницькі та творчі проекти, які перегукуються з вивченими темами;
- 5) аналіз автентичних матеріалів (преса, кіно та центральне телебачення) [5, с. 116].

Кінцевою перевіркою формування міжкультурної компетенції учнів повинен бути не тест із вивченого матеріалу, а захист проекту з відповідями на запитання.

Таким чином, процес формування міжкультурної компетенції на уроках іноземної мови повинен включати в себе такі компоненти, як: формування достатнього рівня знань про національну культуру країни, мова якої вивчається; формування адекватного та толерантного сприйняття іноземної мови та реалій; практичне відпрацювання міжкультурної комунікації.

Література:

1. Викторова Л.Г. Диалоговая концепция культуры М.М. Бахтина – В.С. Библера // Парадигма. Журнал межкультурной коммуникации. – 1998. – № 1. – С. 14-22.
2. Денисенко М.В. Формування в учнів старшої школи полікультурної комунікативної компетенції в читанні на матеріалі англійських культурно-країнознавчих текстів // Іноземні мови. – 2007. – №2. – С. 16-22.
3. Першукова О. Сприяючи міжкультурному вихованню // Іноземні мови. – 2011. – №1. – С. 96-105.
4. Радугин А.А., Радугин К.А. Социология: курс лекций. – М.: Владос, 1995. – 180 с.
5. Томахин Г.Д. Лингвистические аспекты лингвострановедения // Вопросы языкознания. – 1986. – С.113-119.
6. Томахин Г.Д. Лингвострановедение: что это такое? // ИЯШ. – 1996. – № 6. – С. 22-27.

Чернявська З.П.*

**СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ
У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

У статті приділено увагу розвитку інтелектуальних здібностей особистості, окреслено специфіку їх розвитку в учнів молодшої школи.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні одне з важливих місць займає проблема збереження та збагачення інтелектуального фонду нації. Так, у Законі України «Про освіту» освіту визначено як «основу інтелектуального, соціального, економічного розвитку суспільства і держави» [2, с. 1], де особливого значення набуває інтелектуальний розвиток. У Державній національній програмі «Освіта» зазначено, що основний зміст і шляхи реформування освіти на сучасному етапі мають стати основою нарощення інтелектуального потенціалу українського суспільства. Концепція національного виховання – визначає основні методи й завдання національного виховання, серед яких вагоме місце посідає інтелектуальний розвиток дитини в різному віці.

Проблема інтелектуального розвитку особистості на сьогодні є дуже актуальною. Вона була і залишається в центрі уваги досліджень багатьох учених, зокрема Ж.Руссо, М.Монтесорі, Й.Герберта, Й.Песталоцці, К.Ушинського, Л.Виготського, Л.Занкова, П.Гальперіна, О.Савченко, Ж.Піаже, Л.Богуявленського, Д.Перкінса, Я.Пономарьова, В.Штерна та ін.

Мета даної статті – висвітлити специфіку розвитку інтелектуальних здібностей молодших школярів.

* © Чернявська З.П.